

INVENTARIS

HDC 1170

van het archief van

het Reformatorisch Beraad

(1977) 1985 – 1997 (2009)

G.J.Bink

AD 2021

**Vrije Universiteit Amsterdam
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Archiefnummer 1170**

Inhoudsopgave

van de INVENTARIS van het Archief van het Reformatorisch Beraad (1977) 1985-1997 (2009)

	pag.
Inleiding De geschiedenis van Reformatorisch Beraad in vogelvlucht	3
bijlage A: de RPF een politieke partij; opkomst, groei en organisatie en haar bijzonderheden in de jaren 1981-1985	8
het Archief van het Reformatorisch Beraad (1977) 1985-1997 (2009)	
A Stukken van algemene aard	
1 Vergaderstukken	18
2 Periodiek Reform	18
B Stukken betreffende bijzondere onderwerpen	
1 Oprichting en organisatie van het Reformatorisch Beraad	18
1.1 Oprichting	18
1.2 Opheffing	19
2 Statuten en doelstelling	19
3 Strategienota	19
4 Organisatie-opzet	19
5 Bestuur	19
6 Ledenlijsten; correspondentie met leden	19
7 Financiën	20
7.1 Begrotingen, rekeningen	20
7.2 Girorekening	20
7.3 Penningmeesterschap	20
8 Publiciteit	20
2 Activiteiten van het Reformatorisch Beraad	
2.1 Thema- en studiebijeenkomsten	21
2.2 Uitgave Reform; redactie	21
2.3 Oprichting politieke groepering PACT	21
2.4 Commissies en Werkgroepen	22
2.4.1 Programcommissie	22
2.4.2 Congrescommissie	22
2.4.3 Werkgroep 'problematiek in de jaren '80 binnen de RPF'	22
2.5 Contacten met andere organisaties en personen	22
2.5.1 Fractie Wagenaar in de Tweede Kamer	22
2.5.2 Politieke partij AR'85	22
2.5.3 Bestuur van de RPF	23
Documentatie de RPF betreffende, uit periode 1976-1985, 1989, 1993.	26
Gedeponeerde stukken van C.W.Krol en L.Pot, voorzitter resp. secretaris RB.	26
Bijlage 1 Tekst van de rede van de voorzitter Reformatorisch Beraad op 11 mei 1985.	29

Inleiding

De geschiedenis van Reformatorisch Beraad in vogelvlucht

“Op 11 mei 1985 is in Amersfoort het Reformatorisch Beraad opgericht. Als rechtstreeks gevolg van de uitspraken op de vergadering van de Federatieraad van de Reformatorische Politieke Federatie (RPF¹) dd. 20 april 1985² waarbij de facto het vertrouwen op het Tweede Kamerlid drs. A.H.D. Wagenaar werd opgezegd.

Dit feit was op zich genomen weliswaar de directe aanleiding, maar zeker niet de reden tot de oprichting van het Reformatorisch Beraad. De uitwerking van reformatorische politieke beginselen mag namelijk niet afhangen van een persoon.

Het Reformatorisch Beraad is noodzakelijk omdat binnen de RPF jarenlang sprake is van een politiek conflict. Een conflict dat door de toenmalige lijsttrekker, de heer M.Leerling, in deze partij is gebracht door niet de reformatorische politieke beginselen maar het eigen persoonlijke getuigenis als uitgangspunt te kiezen in het politieke werk.

Een conflict dat is verscherpt omdat deze visie gepaard ging met het maken van voorbehouden op het Basisprogramma. Een conflict dat tot een politiek schisma heeft geleid omdat geheime afspraken hieromtrent tussen de lijsttrekker en het bestuur nooit onderwerp van open discussie zijn geweest. Hierdoor zijn in de afgelopen jaren steeds meer mensen politiek buiten spel komen te staan. En voor deze mensen wil het Reformatorisch Beraad een onderdak zijn. Echter niet alleen voor hen, maar voor al diegenen die de uitwerking van reformatorische beginselen in de politiek ter harte gaan en weet hebben van de rijke traditie die ons land hierin heeft.

Direct na de oprichting is in de pers en elders de vraag aan de orde gesteld of het Reformatorisch Beraad een politieke partij is of daar toe zal uitgroeien. Degenen die bij de oprichting betrokken zijn geweest weten echter dat niet deze vraag centraal stond, maar de taak om met elkaar allereerst reformatorische politiek te bevorderen en wel op de korte termijn door de ondersteuning van drs. A.H.D.Wagenaar bij zijn werk in de Tweede Kamer. Een van de doelstellingen van het Reformatorisch Beraad is namelijk het bevorderen van christelijke politiek in de lijn van de Reformatie. Voor die verantwoordelijkheid staan we en in die verantwoordelijkheid zijn we aan de slag gegaan in de wetenschap dat wie steeds op de wind let niet zal zaaien (Prediker 11: 1-6)”.³

Het oprichten van een organisatie, niet in het minst voor een politieke, vergt veel inspanning voor opbouw en uitbouw. Kennis en contacten om het feitelijke ambacht goed te kunnen uitoefenen door de politici, bestuurlijke capaciteiten om de organisatie effectief te kunnen leiden, om de onderlinge verbanden in tact te houden en zodanig in gezamenlijkheid te besturen dat het de gehele organisatie ten goede kom zijn daarbij onmisbaar.

¹ De RPF werd opgericht in 1975 en was sinds 1981 met twee zetels vertegenwoordigd in de Tweede Kamer der Staten Generaal door M.Leerling en drs.A.H.D.Wagenaar.

In 1999 was er de fusie van de RPF met het GPV, het Gereformeerd Politiek Verbond, en onder de nieuwe, gezamenlijke, naam is de Christen Unie (CU) sinds 2001 vertegenwoordigd in het Parlement.

² De Federatieraad nam de motie Leiden, Veendam en Federatiebestuur aan, waarin ‘de activiteiten van het ‘Comité ‘Eenheid & Verzoening’ en van Kiesverenigingen als revolutionair en in strijd met het 5e gebod (het gehoorzaam zijn aan het gezag dat boven ons is gesteld) moeten worden aangemerkt’. inv.nr.49d/51.

³ Openingswoord van de voorzitter van het Reformatorisch Beraad, drs.P.Sneep, op haar eerste vergadering; het is tevens afgedrukt in Reforum, politiek contactorgaan van het RB, 1^e jrg nr. 1, juni 1985, inv.nr. 3

Om aan de voorafgaande politieke constellatie van de RPF met haar problematiek medio jaren '80 aandacht te geven wordt daartoe als achtergrondinformatie voor het oprichten van het Reformatorisch Beraad, in Bijlage A bij deze Inleiding, een beschrijving gegeven van betreurenswaardige verwickelingen die zich, helaas, zowel binnen de toenmalige Fractie in de Tweede Kamer alsook in de RPF-organisatie hebben voorgedaan.

In voorkomende situatie wordt verwezen naar documenten die de Werkgroep 'Problematiek in de jaren '80 binnen de RPF' van het Reformatorisch Beraad ontving, en zijn opgenomen in de Documentatie (inv.nrs. 44-79).

Het mag duidelijk zijn dat verscheidene vertegenwoordigers van Kiesverenigingen na de hiervoor gememoreerde Federatievergadering van 20 april 1985 gedesillusioneerden! Het Comité 'Eenheid & Verzoening', leden van afzonderlijke Kiesverenigingen en een aantal in gezamenlijkheid optredende Kiesverenigingen, die in de voorafgaande periode de noodzaak onderkenden om gezamenlijk te zoeken naar wegen voor herstel en een goed functionerende politieke organisatie, spraken elkaar na die vergadering van 22 april 1985 in het restaurant bij Strand Nulde. Daar werd de nieuwe situatie besproken en over een mogelijkheid 'hoe nu verder'. De uitgesproken wens om elkaar nadien te blijven ontmoeten was er.

Contactpersonen waren bereid om de eerste lijnen voor een nieuw gezamenlijk optrekken uit te zetten.

Daarbij waren diegenen betrokken die vanaf 1982 deel uitmaakten van overlegsituaties zoals die van de Kiesverenigingen Den Haag, Haarlemmermeer, 't Gooi, Tietjerk en Hengelo, ook wel gekend als 'de 5 Kv's', en van het overleg van Kiesverenigingen onder de naam 'Leden Beraad RPF' dat als groep, in ieder geval vanaf 1984, met regelmaat vergaderingen belegde; voortrekkers daarin waren K.Zwaan uit Mijdrecht en W.A.C.Vos uit Zwolle⁴.

De eerste vergadering van het Reformatorisch Beraad vond plaats op 11 mei 1985 in Amersfoort. Dat werd tevens de oprichtingsdatum.

In aanvang werd de naam Reformatorisch Politiek Beraad gehanteerd, zoals bij de eerste convocatie en in de aanhef van de notulen van de eerste vergadering. Zowel op de eerste vergadering als nadien werd als naam *Reformatorisch Beraad* gehanteerd en in het spraakgebruik was dat veelal 'het Beraad'.

Op de vergadering van 11 mei 1985 werden tevens besluiten genomen omtrent doelstelling van het Reformatorisch Beraad en een ingedachte uitwerking voor de jaren nadien.

Het bestuur werd geïnstalleerd met als 1e voorzitter drs.P.Sneep, 2e voorzitter C.W.Krol en secretaris K.Zwaan.

Na de vergadering was sprake van een nieuw élan bij de aanwezigen die vanaf dat moment een platform hadden.

De doelstellingen van het Reformatorisch Beraad werden als volgt verwoord:

Het Reformatorisch Beraad is een zelfstandige politieke groepering die naast studie van de reformatorische beginselen in overeenstemming met haar grondslag streeft naar deelneming aan verkiezingen. Zij draagt het bestuur op de mogelijkheden hiertoe te onderzoeken en in september 1985 hiervan verslag uit te brengen. Hierbij kan betrokken

⁴a. Initiatiefnemers van het *Leden Beraad RPF* waren vertegenwoordigers van de Kiesverenigingen Mijdrecht en Zwolle; ook die van Amersfoort maakte daarvan deel uit. Van andere Kiesverenigingen zijn uit de beperkt aanwezige documenten geen namen bekend en (adres)lijsten aanwezig. Het aantal zal 20-25 zijn geweest. Gelet op haar activiteiten, vergaderingen e.d. valt te veronderstellen dat het *Leden Beraad RPF* een redelijke groep Kiesverenigingen betrof die onderling contact hadden zowel vóór als na de vergaderingen van de Federatieraad. Woordvoerder van het *Leden Beraad RPF* op de FR was veelal W.A.C.Vos; inv.nr. 55.

b. Zie voor documenten van de 5 KV's vanaf 1979 en correspondentie met FB en KV's inv.nr. 54.

worden de vraag in hoeverre samenwerking met geestverwante personen of groeperingen kan worden gezocht om tot het beoogde doel te komen.

Ook werd besloten om verschillende activiteiten te ondernemen waartoe een program-commissie als ook een congrescommissie werd ingesteld⁵. Zoals geformuleerd in doelstelling had het bestuur enkele specifieke opdrachten om naast het onderdeel Beraad ook het onderdeel Politiek nader vorm te geven en daartoe werd, op basis van het besluit van 22 juni 1985, de politieke groepering PACT-'85 opgericht. Daartoe werd de naam PACT'85 (de afkorting van: Politiek naar Anti-revolutionaire en Christelijk historische Trant (19)85 bij de Kiesraad geregistreerd⁶. Contactpersonen daarvoor waren de voorzitter, de C.W.Krol uit Den Haag, en de secretaris mevr.J.Blommers-van Kluijve uit Dordrecht.

Andere activiteiten voor verdere opbouw van deze organisatie stonden nog in de kinderschoenen en vergde aandacht en uitwerking zoals dat ook werd geformuleerd op de vergadering van 22 juni 1985 nl. om de idealen van het Reformatorisch Beraad (RB) uit te dragen en te stellen boven een persoon die die idealen in politieke zin zou vertolken.

Tussen al de activiteiten van het RB als platform, opbouw van de organisatie, vergaderingen en themabijeenkomsten ed. bereikte het bestuur een totaal onverwacht bericht over de oprichting van de politieke partij AR'85 die eveneens het politieke erf betrad. De initiatiefnemers waren o.a. drs. A.H.D.Wagenaar, drs.J.Huizinga en drs.J.H.A.van Dam; het zittend Tweede Kamerlid en diens fractiemedewerkers.

Aan de leden van het Reformatorisch Beraad werd door het bestuur in september 1985 melding gemaakt van de opgerichte nieuwe partij AR '85, mede vanwege de verwarring die er bij meerdere leden was ontstaan omdat deze partij niet vanuit het Reformatorisch Beraad was opgericht en daar zelfs buiten stond. Meerdere brieven van leden bereikten het bestuur van het Beraad⁷ over beëindiging van het lidmaatschap c.q. een verminderde betrokkenheid bij activiteiten van het Reformatorisch Beraad.

Door het bestuur van het RB werden nadien verschillende gesprekken gevoerd. Dat betrof ook het gemeenschappelijk overleg van het bestuur RB en de Fractie Wagenaar van de Tweede Kamer⁸ in een spoedvergadering op 2 september 1985.

Tevens waren er gesprekken van de Onderzoekscommissie van het Beraad, bestaande uit H.J. Bakker, G.Meijer en L.Pot die in haar vergadering op 12 oktober 1985 constateerde dat op basis van de afzonderlijke gesprekken met A.H.D. Wagenaar en K.Zwaan met name het verschil zat in het zich kunnen profileren als nieuwe, algemeen christelijke, politieke partij; deze werd door Wagenaar voorgestaan, maar kon voor hem niet worden geëntameerd vanwege de aangenomen motie Van Klinken op de vergadering van het Beraad van 22 juni 1985.

Ondanks de complete 'verrassing' van de plotselinge oprichting van de nieuwe partij en het geven van bekendheid daaraan door AR'85 in de pers als ook per brief op 10 september 1985 aan RPV'en⁹ bleven persoonlijke contacten evenwel bestaan, maar reduceerden na verloop van enige jaren temeer daar AR'85 geen mogelijkheid had om zich zowel landelijk als plaatselijk nl. in Zoetermeer te profileren en als politieke partij een podium te verkrijgen.

---

⁵ Inv.nrs 32 en 33

⁶ Inv.nr. 31

⁷ Zie inv.nr. 17

⁸ Zie inv.nr. 37

⁹ Inv.nr.40

Als gevolg van de ontwikkelingen in en kort na september voelde het bestuur van het RB zich genoodzaakt om de Kiesraad te verzoeken de door haar zojuist geregistreerde partij PACT-'85 uit het Kiesregister te schrappen.

Vanaf dat moment heeft het Reformatorisch Beraad zich meer toegelegd op het organiseren van, veelal, een jaarlijkse ontmoetings- en studiedag. Op de vergadering van 14 augustus 1986 kwam het onderwerp van het voortbestaan op de agenda te staan.

Door de leden werd, zij het met een krappe meerderheid, besloten het Reformatorisch Beraad niet op te heffen maar, waartoe het Beraad tevens was opgericht op 11 mei 1985, studie van reformatorische beginselen voort te zetten. Met name door de verwikkelingen vanaf najaar 1985 was het élan uit de beginperiode na verloop van enkele jaren, nagenoeg verdwenen.

Het RPF-bestuur kende in 1989 een nieuwe samenstelling.

Het bestuur van het Reformatorisch Beraad kreeg de mogelijkheid voor een gesprek op 27 januari 1990 met een afvaardiging van dat bestuur.

Het RPF-bestuur berichtte nadien per brief dat, ook al was sprake van een in goede sfeer gevoerd overleg, 'doorstroming en opvolging nauwelijks kennis van het verleden oplevert, laat staan mogelijke correcties daarop toelaat'¹⁰.

Een mogelijke terugkeer naar de RPF was voor bestuur en leden van het Reformatorisch Beraad op dat moment niet meer denkbaar.

In april 1996 werden de leden geïnformeerd over het opheffen van de vereniging per 1 juli 1996; de aanwezige gelden werden naar rato over de leden toen gerestitueerd.¹¹

Op 19 april 1997 werd de laatste (studie)bijeenkomst gehouden met als onderwerp 'Christen-Democratie waarheen' met dr.G.Meijer als inleider. Die bijeenkomst kan als laatste samenzijn van het Reformatorisch Beraad worden aangemerkt en was daarmee opgeheven.

Finale financiële afwikkeling kon, als gevolg van de gezondheid van de penningmeester, eerst in 2009 plaatsvonden met het opheffen van de girorekening. Het toen resterend positief saldo kwam ten goede aan de Vereniging Steun Oost Soemba.¹²

Archief; inventarisatie

Er kan gesproken worden van een archief van het Reformatorisch Beraad. Op onderdelen, en dat betreft met name de periode 1987-1990, zijn er nauwelijks documenten van bestuurs- en ledenvergaderingen; documenten in de periode 1992-1996 zijn incompleet.

De archiefinventarisatie betreft de periode 1985-1997. Van vóór 1985 zijn er documenten o.a. vanaf 1977 over de RPF-organisatie en vergaderingen van de Federatieraad resp. een afschrift van een brief van de Kiesvereniging Haarlemmermeer aan het CDA; documenten uit 2009 betreffen van het opheffen van de girorekening van het Beraad.¹³

De Werkgroep, i.c. haar secretaris L.Pot, ontving op verzoek van de ledenvergadering, van verschillende personen documenten over de problematiek van de RPF in de jaren '80 om daarover een beschrijving te kunnen geven.¹⁴ De wens c.q. bevonden noodzaak voor die

¹⁰ Zie inv.nr. 42

¹¹ Zie inv.nr. 22

¹² Zie inv.nrs. 22 en 23

¹³ Zie inv.nr. 61 alsook inv.nr. 23

¹⁴ De verzameling documenten werd tijdens de inventarisatie gecompleteerd met vergaderstukken van de Federatieraad uit de periode dat de Kiesvereniging IJsselstreek daarvan deel uitmaakte; die vergaderstukken zijn voor deze Kiesvereniging niet van belang om blijvend te bewaren. Het archief van de Kiesvereniging IJsselstreek werd begin 2022 overgebracht naar het Streekarchief Midden-Holland te Gouda.

beschrijving was op de eerste vergadering al geuit en ook nadien vonden leden en bestuur van het Reformatorisch Beraad dat gewenst; echter tot dat resultaat is het toen niet gekomen. Om daarin enigermate tegemoet te komen wordt met bijlage A bij deze inleiding getracht in die leemte te voorzien om een zekere beschrijving van de verwickelingen in die jaren.

Deze beschrijving werd gecompleteerd met vermeldingen van drs.P.Sneep, eerste voorzitter van het Reformatorisch Beraad alsook drs.A.H.D.Wagenaar, toenmalig Tweede Kamerlid.

De toezegging gedaan aan de laatste secretaris van het Reformatorisch Beraad, L.Pot te Delft, nl. om zorg te dragen voor een goede en veilige bewaarplaats van het archief van 'het Beraad' wordt met deze inventarisatie gestand gedaan

Bewaarplaats van het archief

De omvang van het archief van het Reformatorisch Beraad is 40 cm. De documenten, geordend in zuurvrije omslagen zijn genummerd 1 t/m 85 en zijn ontspijkt.

Het Archief van het Reformatorisch Beraad 1985-1997 bevindt zich in de archiefbewaarplaats van het Historisch Documentatie Centrum voor het Nederlands Protestantisme aan de VU te Amsterdam, archiefnummer: HDC 1170.

Openbaarheid

De in deze inventaris opgenomen documenten zijn, behoudens een beperkt aantal, openbaar en kunnen geraadpleegd worden.¹⁵

*Evenwel dient vóórdat publicatie over het Reformatorisch Beraad plaatsvindt, al dan niet met afbeelding van document(en) uit dit archief, de toestemming te zijn van de inventarisator of in voorkomende situatie waar het politieke implicaties betreft een door hem aangegeven persoon of contactadres.*¹⁶ Over naam en adres e.d. kunt u zich verstaan met de archivaris van het HDC.

Citeertitel: Verkort: Archief van het Reformatorisch Beraad, 1985-1997 inv.nr. ...(HDC 1170); volledig: Archief van het Reformatorisch Beraad, (1977)1985-1997 (2009),inv.nr..(HDC 1170)

Slot

De aan de Werkgroep aangereikte c.q. verzamelde documenten, in het onderdeel Documentatie, inv.nrs. 44-79, bieden een nagenoeg compleet overzicht van correspondentie in de politieke organisatie RPF die niet alleen bestuurskracht, maar ook het onderling vertrouwen en de goede saamhorigheid toentertijd miste. Daardoor zijn velen ontmoedigd, ja zelfs beschadigd.

Het gesprek in 1990 van het bestuur van Reformatorisch Beraad met een afvaardiging van het RPF-bestuur in de hoop op een reikende hand voor herstel kon toen niet worden geboden.

Het archief van het Reformatorisch Beraad is geen omvangrijk archief. Evenwel kan het een beeld geven van deze vereniging die een beperkt actieve periode heeft gekend; op haar eerste vergadering van 11 mei 1985 gaf een bestuurslid al aan dat het Beraad tijdelijk bedoeld was.

De vereniging het Reformatorisch Beraad heeft vanaf haar oprichting in 1985 de gezamenlijkheid nagestreefd. Helaas valt te constateren dat ook het Reformatorisch Beraad in dat jaar met 'moeilijk weer' te maken kreeg dat uiteindelijk heeft geleid tot een verminderd enthousiasme om zich met actieve politiek bezig te houden. Wel oriënteerden de leden zich –zoals de naam van de vereniging aangaf - op het doorspreken van thema's op studiemiddagen.

Als gevolg van een te beperkt aantal leden werd op 19 april 1997 de laatste bijeenkomst van het Reformatorisch Beraad gehouden; in goede harmonie.

AD 2021 © Nieuwerkerk a.d. IJssel, G.J.Bink

¹⁵ In dit verband zij vermeld dat het aanvankelijk voornemen voor niet-openbaarheid, als gevolg van het overlijden van M. Leerling op 9 mei 2021, is weggefallen.

¹⁶ In geval ook anderen een mogelijk nadere beschrijving van de verwickelingen, zoals in bijlage A vermeld, willen geven wordt hen geadviseerd tevens het archief van de RPF van die jaren te raadplegen.

Bijlage A

De Reformatorische Politieke Federatie (RPF), een politieke partij; opkomst, groei en organisatie met haar bijzonderheden in de jaren 1981-1985. Een beschrijving

Het oprichten, opbouw en uitbouw van een organisatie, niet in het minst voor een politieke, vergt veel inspanning. Kennis en contacten om het feitelijke ambacht goed te kunnen uitoefenen door politici, bestuurlijke capaciteiten om de organisatie effectief te kunnen leiden en om de onderlinge verbanden in tact te houden en zodanig in gezamenlijkheid te besturen dat het de gehele organisatie ten goede kom; ze zijn daarvoor onmisbaar.

Om aan de politieke constellatie van de RPF met haar eigen problematiek uit de eerste helft van de jaren '80 aandacht te geven wordt in deze Bijlage een beschrijving gegeven van de betreuwenswaardige verwickelingen die zich, helaas, zowel binnen de toenmalige Fractie in de Tweede Kamer als in de organisatie van de RPF hebben voorgedaan.

In voorkomende situatie wordt verwezen naar de documenten die aan de Werkgroep van het Reformatorisch Beraad werden aangereikt. Deze maken deel uit van de Documentatie, inv.nrs. 44-79, van de Inventaris van het Reformatorisch Beraad 1985-1997.

Voor deze beschrijving werd voorts gebruik gemaakt van enkele aantekeningen van de laatste secretaris van het Reformatorisch Beraad, L.Pot, die als secretaris van de ' Werkgroep problematiek binnen de RPF in de jaren '80' namens het bestuur van het Reformatorisch Beraad het verzoek in 1989¹⁷ richtte aan verschillende personen om, zo mogelijk, ter zake dienende documenten hem aan te reiken.

De RPF; een politieke partij; opkomst, groei en organisatie met haar bijzonderheden

Ook in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw was het noodzakelijk dat in het Parlement Christelijke partijen aanwezig waren. Door de niet onbelangrijke fusie op het politieke erf van de KVP (Katholieke Volkspartij), Christelijk Historische Unie (CHU) en de ARP (Anti-Revolutionaire Partij¹⁸) tot een nieuwe politieke partij het Christen Democratisch Appél, CDA, was er een vermindering ontstaan ten aanzien van het specifiek Anti-Revolutionaire geluid, iets wat het GPV sinds haar oprichting ook een vertegenwoordiging gaf. Vanwege de onmogelijkheid dat aspirant-leden van buiten haar kerkelijke kring, i.c. Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, daarvan lid konden worden en omdat hun keuzes niet uitgingen naar de Staatkundig Gereformeerde Partij, SGP, eveneens vanwege een verbinding met kerkgenootschappen aan de rechterflank van de Gereformeerde Gezindte alsook de wijze waarop deze partij zich ook in het medialandschap liet kennen, werd toen meer en meer de wens geuit c.q. de noodzaak onderkent om een herkenbaar christelijk en reformatorisch geluid te laten horen.

Daartoe waren er in de eerste helft van de jaren '70 de initiatieven voor het oprichten van een nieuwe politieke partij. Deze kregen vorm na het congres in oktober 1974 van een aantal politiek georiënteerde groeperingen van o.a. het Nationaal Evangelisch verband (NEV) en de Gespreksgroep AR-gezinden (ARG).¹⁹

De samenwerking, ic. een federatief verband, kwam tot stand in de vorm van de nieuwe politieke partij: de Reformatorische Politieke Federatie (RPF) die op 15 maart 1975 werd opgericht.

¹⁷ Zie inv.nr.34 en reacties naar aanleiding van het verzoek daartoe inv.nr.35

¹⁸ De Anti-Revolutionaire Partij was de eerste, christelijke, politieke partij opgericht in 1879 door dr.A.Kuyper

¹⁹ Zie pag. 5 van het verslag Grondslagcommissie, inv.nr.44a resp. brief van C.G.Meeder, inv.nr. 67.

In 1977 wilde de nieuwe partij meedoen met de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal en het was Jan Rietkerk uit Wezep die op verkiezingstournee door het land ging en op de inmiddels opgerichte kiesverenigingen sprak.

Deze verkiezing leverde echter voor de RPF niet het verwachte resultaat op.

Voor de politieke partij bleek het nodig deze meer en meer uit te bouwen. Naast het Federatiebestuur (FB), het dagelijks bestuur van de RPF, was er conform haar statuten de Federatieraad (FR), de gezamenlijke vergadering van de afgevaardigden van Kiesverenigingen en daarmee het hoogste orgaan binnen de RPF.

Voorts bestond er een Raad van Advies waarin deskundigen van de diverse politieke terreinen vertegenwoordigd waren²⁰ die hun adviezen aan de Kamerleden konden uitbrengen en de onderdelen van het Basisprogramma, als één geheel, voorstelden aan de Federatieraad. Vanaf het moment dat de RPF in het Parlement was vertegenwoordigd bestond er de fractie-ondersteuning. Deze kende een zelfstandige organisatie, in de vorm van de Stichting Fractie Ondersteuning (SFO), met een eigen bestuur²¹.

Om de RPF-organisatie verder uit te bouwen was er een partijbureau. In aanvang was dat ten huize van de eerste secretaris, mr. H. van Veelen te Amsterdam die, na een oproep in het RPF-periodiek Nieuw Nederland, ondersteuning verkreeg van een vrijwilliger A. Verschuure uit Hilversum.

De RPF was een partij in opbouw op zoek naar een goede vorm, solide organisatie en volwaardig bestuur.

Eerst na enkele jaren was sprake van een officieel partijbureau in Nunspeet, later Wezep, en werd een bezoldigde bureausecretaris benoemd²².

In de aanloop naar de verkiezingen van 1981 vonden verschillende gesprekken plaats want het bestuur wilde hoe dan ook met een naam de verkiezingen ingaan die én (redelijke) bekendheid had én de politieke ambitie om het reformatorisch geluid van de RPF-achterban te vertolken. Na een zoektocht waartoe o.a. ook ds. J.J. Poort, J. Frinsel en J.P.M. Rietkerk werden benaderd, was het M. Leerling te Huizen die daarin uiteindelijk in juni 1980 bewilligde.²³ Daarnaast werd ook gericht met andere kandidaten gesproken die het politieke werkveld kenden en allengs ontstond een lijst van geschikte mensen om het doel van deze politieke partij te vertegenwoordigen. De Federatieraad stelde de verkiezingslijst samen: M. Leerling uit Huizen werd genomineerd als lijsttrekker en naast hem, op de tweede plaats, kwam drs. A.H.D. Wagenaar uit Zoetermeer. De Kiesverenigingen werden daarover geïnformeerd²⁴ Aan de vooravond van de verkiezingen voor de leden van de Tweede Kamer vond een overleg plaats op Terschelling tussen het bestuur en de nummers 1 en 2 van de RPF-lijst. Van de specifieke –geheime- afspraken aldaar tussen de lijsttrekker en enkele bestuursleden werden niet alle bestuursleden geïnformeerd, en evenmin (in die fase) de Kiesverenigingen op de hoogte gesteld. Pas toen er successievelijk helderheid kwam over de problemen o.a. in conflicten binnen de Fractie kan dát overleg worden geduid als het eerste steentje dat nadien de politieke vijver van de RPF van veel rimpels zou voorzien!

²⁰ De Raad van Advies vervulde in deze de functie van een Wetenschappelijk Bureau. Daarover werden in 1982 op de Federatieraad besluiten genomen, (inv.nr. 49b en 53) en was het onderwerp van een congres van de Raad van Advies in mei 1982 met als inleiders prof.dr. A. Troost en prof.dr. J.J. Oostenbrink (inv.nr. 52e); zie voorts inv.nr. 48a)

²¹ In inv.nr. 64 wordt, in een bijlage van een brief aan de Kiesverenigingen daarvan ook melding gemaakt.

²² Dat was in de persoon van G.M. Breugem uit Nieuwerkerk a.d. IJssel die daartoe verhuisde naar Nunspeet

²³ M. Leerling te Huizen werkte na zijn journalistieke carrière bij de Kwartet Bladen bij de Evangelische Omroep te Hilversum; inv.nr. 45 en de daarin aanwezige persberichten mei en juni 2021.

²⁴ Inv.nr. 49b.

De verkiezingen van 1981 lieten, evenwel niet geheel onverwacht, een mooie uitkomst zien met maar liefst twee vertegenwoordigers voor de Reformatorische Politieke Federatie. Het geluid van een nieuwe politieke partij kwam in de Tweede Kamer en al meer en meer kwam er bekendheid voor deze partij. De beide Kamerleden presenteerden zich zowel in als buiten het Parlement en namen deel aan talloze debatten; dienden moties in en kweten zich van hun taak²⁵ als gekozen volksvertegenwoordigers vanuit een specifieke christelijke en reformatorische stroming in de Nederlandse samenleving die gesteund werd door velen zowel als lid dan wel als stemmer bij de verkiezingen.

De periode van de problematiek binnen de RPF laat zich beschrijven in drie hoofdelementen a) de politieke vertegenwoordiging van de partij in de Tweede Kamer; b) de wijze waarop het Federatiebestuur handelde in voorkomende situaties bij interne bestuurszaken en in relatie tot de vergaderingen van de Federatieraad en c) de interne verhouding van Federatiebestuur c.q. de lijsttrekker tot de Raad van Advies.

Op de afzonderlijke punten wordt kort ingegaan, aangezien het niet de bedoeling is om een volledige beschrijving te geven van de, uiteindelijk, opgestapelde punten die zorgden voor een algehele problematische situatie waarvan – zo kan worden gesteld - (lang) niet alle kiesverenigingen de essentie en consequenties ervan écht begrepen²⁶.

A. De politieke vertegenwoordiging van de partij in de Tweede Kamer

Kort na het aantreden van de beide verkozen volksvertegenwoordigers deden zich situaties voor bij de vertolking van zowel het partijprogramma alsook de manier waarop dit in de Kamer werd verwoord. Allengs was daarin de eigen wijze van de fractieleider M. Leerling zodanig herkenbaar dat er vragen kwamen. De vrijheid die hij daartoe had stoelde op de geheime afspraken met enkele leden van het Federatiebestuur (FB) nl. dat hij de koers en het gezicht van de RPF kon bepalen²⁷. Daarvan was o.a. de Federatieraad (FR) niet in kennis gesteld. Ook was sprake van een eigen verwoording te kunnen geven op twee onderdelen van het Basisprogramma dat de partij nl. over Israël en Defensie; die bleek af te wijken van wat (de deskundigen van) de Raad van Advies voordien aan het bestuur alsook aan de Federatieraad hadden aangereikt²⁸.

Een en ander zorgde er hoe dan ook voor dat bepaalde personen, op basis van de hun positie min of meer zelf uitmaakten wat wel en wat niet algemeen gekend moest worden zowel binnen FB alsook bekend diende te zijn bij de Kiesverenigingen²⁹.

Zoals hiervoor werd aangestipt leidde de stijl en manier van politiek bedrijven van fractieleider M. Leerling tot menige verwondering en opmerkingen binnen Kiesverenigingen; het 'getuigen' in parlementaire discussies werd door hem sterk voorgestaan, in tegenstelling tot de manier van verwoording van zijn fractiegenoot Wagenaar van politiek bedrijven vanuit christelijke normen en waarden zónder het getuigend-element direct op de voorgrond te zetten. Dit accent kwam in bijzondere mate tot uitdrukking toen de documenten over de door, enkele leden van, het FB gemaakte afspraken met de lijsttrekker boven tafel kwamen³⁰.

²⁵ Zie daartoe de verzameling documenten m.b.t. de Tweede Kamer uit het jaar 1983, inv.nr. 47c.

²⁶ Zo werd me door oud-rpf-er alsook (nog) politiek actieve rpf-ers in de jaren nadien bevestigd.

²⁷ Brieven M. Leerling aan Federatiebestuur 1981 en 1984 inv.nr. 45 en o.a. A. Koldewijn in het maandblad Tot Vrijheid Geroepen, december 1983 pag. 155, inv.nr.68.

²⁸ Zie reactie van de Raad van Advies inv.nr. 552b en de brief van P.W. Huizenga maart 1983 inv.nr.50

²⁹ Hierover werd in het rapport van de Commissie van Onderzoek en Advies (bekend als de Commissie van Vijf) opmerkingen gemaakt; pag. 12-13 inv.nr. 51.

³⁰ Zie brief FB en het vertrouwelijk rapport Samen Verder, met reacties, inv.nr. 50, en ev. inv.nr.45.

De vertrouwensbasis van goed, coöperatief en gezamenlijk opereren vanuit de groene bankjes in de Tweede Kamer was daarmee openlijk schade toegebracht.

Helaas waren gevolgen daarvan ook in de fractieondersteuning merkbaar ³¹.

Ook de op later moment in de openheid gekomen vermelding dat de partijleider alle bestuursvergaderingen bijwoonde, alsook dat de fractie assistent, R. van Dam, van de partijleider voor een bepaalde periode lid van het FB was ³², waren niet te voordele om rust binnen de partij te bewerkstellingen.

b) de wijze waarop het Federatiebestuur handelde in voorkomende situaties bij interne bestuurszaken resp. vergaderingen van de Federatieraad (in de periode tot april 1985)

De Kiesverenigingen (KV's of RPV's) vormden vanaf het begin essentiële steunelementen voor de politieke organisatie. Zowel voor een solide financiële basis alsook voor het bekendheid geven in den lande zijn dat onmisbare lokale of regionale organisaties. Want juist vanuit Kiesverenigingen komen dan na verloop van enige tijd de vertegenwoordigers voor de gemeenteraden of, in provinciaal verband, Provinciale Staten. Die weg was ook duidelijk in gedachten bij zowel het bestuur van de RPF, maar ook van de Provinciale Kontakt Raden (PKR). Op die PKR-vergaderingen ontmoetten Kiesverenigingen elkaar over politieke aangelegenheden voor die provincie en in die provincie de RPF te doen vertegenwoordigen.

Door de wijze van het presenteren van het politieke program in het Parlement enerzijds en de niet correcte communicatie door het FB anderzijds was een aantal KV's alert en stelden gerichte vragen aan het FB ook om openheid te creëren die op eerder moment richting de FR niet was gegeven. Resultaat was echter dat het FB hechtte aan de wijze waarop ze tot dien had gecommuniceerd en maakte verwijten aan die Kiesverenigingen. ³³

E.e.a. speelt zich af in de periode najaar 1981 - voorjaar 1982, waarbij gesignaleerd dient te worden dat op 23 november 1981 het bestuurslid dr.L.van Klinken zijn functie met redenen omkleed neerlegde. ³⁴ Uiteindelijk vond het Federatiebestuur het noodzakelijk om over de diverse problemen toch de Federatieraad - op papier het hoogste orgaan binnen de partij- en daarmee de Kiesverenigingen te informeren.

Daartoe diende de Nota '*Samen verder*' die de Kiesverenigingen onder het predicaat 'strikt vertrouwelijk' ontvingen. ³⁵ Daar waar voordien getracht was 'de vuile was' binnenskamers te houden, was nu de dijk doorgebroken; journalisten haastten zich naar de beide Kamerleden.

De gedachte dat deze vertrouwelijke notitie de visie van het gehele FB droeg bleek een misvatting. Diverse scribenten – ook van buiten de partij - en Kiesverenigingen gaven aan dat er veel op deze notitie viel aan te merken vanwege de geuite beschuldigen, kwetsing van personen en dat het waarheidsgehalte geweld werd aangedaan. ³⁶ Twee bestuursleden t.w. drs.P.W. Huizinga (2^e voorzitter FB en voorzitter RvA) en mevr. G.J. Vellinga-Veurink distantieerden zich van deze Nota en brachten op 16 november 1982 een eigen notitie publiek "*Eerst Samen terug*" ³⁷. Van een goede, werkzame situatie binnen het FB was geen sprake meer en beide bestuursleden voelden zich genoodzaakt hun functie neer te leggen. ³⁸

³¹ Inv.nr. 47 a-b.

³² Brief drs. R.T.Huizinga, oud voorzitter van de Raad van Advies, maart 1983 inv.nr.48b, alsook m.b.t. de directe beëindiging van die combinatie pag.19 in het Rapport van de Commissie van Vijf, inv.nr.51.

³³ In serie stukken van FR; o.a. inv.nr. 49b, 50 en 51.

³⁴ Inv.nr. 48b. Dr.L.van Klinken was lid van de KV Haarlemmermeer en ook lid van de Raad van Advies op het onderdeel sociale zaken. Hij overleed op 56 jarige leeftijd in 1985.

³⁵ Brief van het FB en vertrouwelijk rapport Samen Verder, met reacties, inv.nr. 50.

³⁶ zie o.a. A.Koldewijn in het maandblad Tot Vrijheid Geroepen, december 1983, p 155, inv.nr. 68.

³⁷ Inv.nr. 50.

³⁸ Inv.nrs. 48c resp. 50.

De verantwoording die zij aan de Federatieraad wilden geven, dan wel dat hun redenen daartoe op schrift de Kiesverenigingen konden bereiken, werd niet mogelijk gemaakt. Dit was, hoe dan ook, een zoveelste teleurstelling binnen de partij die actieve en gewetensvolle bestuursleden moesten verwerken.³⁹

Ten aanzien van het gewraakte Nota zij hier vermeld dat de nadien door de FR ingestelde Commissie van Onderzoek en Advies, bekend als de Commissie van Vijf, in haar overleg en rapport o.a. heeft voorgesteld “dat het FB de nota *Samen Verder* intrekt, de schorsing van de Raad van advies opheft alsook begeleiding aanvaardt”⁴⁰.

Vanaf 1983 bleef het onrustig binnen de partij. Het resulteerde uiteindelijk in het aantreden van de Commissie van Onderzoek en Advies, bekend als de ‘Commissie van Vijf’ (vanwege dat aantal leden), die algeheel onderzoek deed naar de problematische zaken binnen de RPF⁴¹. Deze Commissie sprak met alle betrokkenen; daarvan is een aantal documenten aanwezig zoals notulen van gesprekken met de Raad van Advies⁴².

Deze Commissie bracht haar, strikt vertrouwelijk, rapport gedateerd 18 mei 1983⁴³ onder de titel ‘*Samen Dienen*’. Behandeling van haar rapport was in 23 juni en november 1984. Het was niet een zodanige vergadering die op een rustige afloop mocht rekenen. Evenwel werden pogingen om tot een goede uitvoering van het rapport en de aanbevelingen van deze Commissie, inmiddels als besluiten gekend, ondernomen. De ingedachte noodzakelijke gesprekken door de Commissie van Vijf vonden echter niet plaats; bij de behandeling van haar rapport op de Federatieraad bleek dat er nog items waren waaraan deze Commissie niet toe was gekomen zoals o.a. gesprekken met het FB over verhoudingen binnen het FB e.d.⁴⁴

De interne spanning binnen de RPF en de Kiesverenigingen bleef na juni 1984. Dat kwam mede door de brief van 13 oktober 1984 van het Federatiebestuur die meldde aan de Kiesverenigingen ‘om Wagenaar niet weer op een verkiesbare plaats te kandideren’⁴⁵. De KV’s. Reeuwijk-Driebruggen, Amersfoort en ’t Gooi lieten hun ongenoegen daarover blijken aan het FB omdat “het beginsel van hoor en wederhoor” door het FB niet was toegepast. De Kiesvereniging Zwolle, met die van Mijdrecht, stelden de Kiesverenigingen met een (ontwerp-)motie voor om dit beginsel te hanteren aangezien “beide Kamerleden het morele recht hebben om als RPF-vertegenwoordiger op te treden en de morele plicht om elkaar tot een hand en een voet te zijn”. Deze motie was, in ieder geval op de vergadering van 17 november 1984 door 40 Kiesverenigingen ondersteund, met als eerste ondertekenaar door K.Zwaan uit Mijdrecht. Op 17 november 1984 vond de vergadering van de Federatieraad plaats, waarbij een van de voorstellen werd aangenomen dat het kamerlid Wagenaar vooralsnog *niet* het morele recht had om zich te laten her-kandideren.

³⁹ Verwezen dient in dit verband ook te worden naar de verantwoording, in november 1981, van drs. W. Meijer, oud-bestuurslid, tevens redactielid van Nieuw Nederland en lid van de Grondslagcommissie waarin hij uiteenzet waarom het voor hem niet meer mogelijk was om als volwaardig bestuurslid te kunnen functioneren, (Hij had zijn brief niet vóór de FR gestuurd en was daarmee prudent te werk gegaan) inv.nr. 48a.

⁴⁰ Rapport van de Commissie van Vijf, pag. 14, inv.nr. 51.

⁴¹ De voorzitter was G. Alkema te Capelle a.d. IJssel in zijn werkzame periode Ombudsman van de gemeente Rotterdam. Vanuit de Kiesvereniging IJsselstreek was hij voorgedragen als kandidaat voor deze commissie.

⁴² Zie inv.nr. 51 en ev. 52 a-b.

⁴³ Inv.nr. 51.

⁴⁴ Van een aanvullend Rapport van de Commissie van Vijf m.b.t. de verhoudingen binnen het Federatiebestuur is het niet gekomen, aangezien op de Federatieraad van 17 november 1984 de Commissie al décharge werd verleend (!) en haar werkzaamheden als beëindigd kon beschouwen.

⁴⁵ FR-vergadering van 17 november 1984: inv.nr. 49d en 51.

Ook werd ter vergadering de motie Huizen ingediend waarbij “het FB werd opgedragen de RPV te verzoeken A.Wagenaar te royeren en dat hij niet meer door het FB als kandidaat voor de verkiezingen wordt geadviseerd”⁴⁶.

Zaken bleken nog niet te zijn opgelost. Velen zetten zich evenwel in om het schip van de politieke partij weer op koers te krijgen. Daartoe waren er initiatieven van het *Comité Eenheid & Verzoening*, het RPF Leden Beraad en van lokale Kiesverenigingen.

Deze alle wilde een poging doen om partijen weer bij elkaar te brengen en de verstoorde verhoudingen binnen de partij herstellen zodat een breuk kon worden voorkomen. Drijvende krachten van dit Comité waren de vertegenwoordigers van PKR Friesland, drs. Jan Kuipers van de Kiesvereniging Tietjerk en van de Kiesvereniging Zwolle, W.A.C.Vos⁴⁷. Haar voorstellen bereikten de Kiesverenigingen, het Federatiebestuur en anderen binnen de partij.

Vanwege het besluit van 17 november 1984 vroegen 25 Kiesverenigingen om een extra vergadering van de Federatieraad. Op grond van de statuten diende het Federatiebestuur die uit te schijven, wat pas op 20 april 1985⁴⁸ plaatsvond; vergaderplaats was toen in Nijkerk. Het verzoek daartoe, bij monde van het *Comité Eenheid & Verzoening*, van 23 februari 1985 was op grond van o.a. signalen die aangaven dat zich een herstel in de RPF-fractie had aangediend alsook dat de fractievergaderingen in oude vorm waren hersteld. Dit werd aan alle Kiesverenigingen op 6 maart 1985 bericht, alsook – in de bijlage van het verzoek om de extra vergadering- met een persbericht over deze nieuwe situatie. De Kiesverenigingen ontvingen info met een vragenlijst ter voorbereiding van de vergadering van 20 april 1985.

Verschillende moties werden op die vergadering van de 20e april 1985 ingediend⁴⁹.

Een daarvan betrof de mogelijkheid de beide Kamerleden aan het woord te laten.

De meerderheid wilde dat geven. Jammerlijk was het gegeven dat maar liefst 84 (één derde) van de uitgebrachte geldige stemmen Wagenaar in het geheel geen kans wilden geven om zelf iets te kunnen zeggen. Deze uitslag was een veeg voorteken van wat zich nadien zou gaan afspelen.

Ook was er de motie Nijkerk waarin de indieners i.c. vijf raadsleden, die als afgevaardigden van Kiesverenigingen het woord ‘vertrouwen’ en ‘het recht op herkandidering’ daarin niet wilden opnemen. Ook de motie van vertrouwen nl. dat ‘dat in de heer Wagenaar niet is verdwenen voor eventuele herkandidering’ werd afgestemd.

De afsluitende motie van de Kiesverenigingen Leiden, Veendam⁵⁰ én het Federatiebestuur dat “*de activiteiten van het Comité ‘Eenheid & Verzoening’ en van Kiesverenigingen als revolutionair en in strijd met het 5e gebod (het gehoorzaam zijn aan het gezag dat boven ons is gesteld) moeten worden aangemerkt*” met 169 stemmen voor, 61 tegen en 44 (!) onthoudingen werd aangenomen.

Door deze geformuleerde motie en het stemgedrag van die motie had een veroordeling plaatsgevonden en was er vanaf 20 april 1985 een betreurenswaardige scheiding in de RPF.

⁴⁶ FR-vergadering van 17 november 1984: inv.nr. 49d en 51 alsook inv.nr.62.

⁴⁷ De Kiesvereniging Mijdrecht, met als drijvende kracht haar voorzitter K.Zwaan, vormde tezamen met de voorzitter van de Kiesvereniging Zwolle de afzonderlijke groep ‘RPF Leden Beraad’ die gezamenlijk en met andere Kiesverenigingen bepaalde onderwerpen bespraken die op de FR aan de orde kwamen. W.A.C.Vos was naast zijn lidmaatschap van de KV Zwolle lid van de Raad van Advies onderdeel Justitie en Politie; inv.nrs. 55.

⁴⁸ Een eerdere datum was, namens de groep Kiesverenigingen, door W.A.C.Vos in overleg met de voorzitter FB afgesproken en – eenzijdig- gewijzigd; inv.nr. 55.

⁴⁹ Zie o.a. het kort verslag van de vergadering van de Federatieraad 20 april 1985, pag. 2, inv.nr. 49 e.

⁵⁰ De (oud) voorzitter P.Langeler was lid van de Kiesvereniging Veendam

c) Interne verhouding van Federatiebestuur c.q. de lijsttrekker tot de Raad van Advies

Zoals hiervoor werd aangegeven werden enkele onderdelen van het Basisprogramma, het door de Federatieraad vastgestelde politiek program waarmee RPF-vertegenwoordigers de uitgangspunten van het politiek handelen vorm en inhoud dienden te geven, door de partijleider in eigen formulering ingevuld op basis van de afspraken met enkele bestuursleden⁵¹.

Hierover waren de betreffende deskundigen uit alsook de Raad van Advies ontstemd en vonden het noodzakelijk om deze ongewenste werkwijze ook duidelijk kenbaar te maken aan het Federatiebestuur. Ook was er de situatie dat het FB de Kiesverenigingen berichtte in oktober 1982 dat het FB van oordeel was dat de Raad van Advies haar werkzaamheden op een andere manier diende in te vullen en dat dit adviesorgaan alle activiteiten moest opschorten⁵².

Het was bekend dat fractievoorzitter M.Leerling eigenlijk niet meer van de adviezen van de deskundigen van deze Raad gebruik wilde maken⁵³. Dat zorgde voor een obstructie in de Fractie temeer daar zijn fractiegenoot Wagenaar op die adviezen wel was gesteld. De verwijdering zowel in de bankjes van de Tweede Kamerfractie als ook binnen de organisatie begon zich allengs af te tekenen en de vraag was hoe het bestuur bij machte was om hierin zorgvuldig te handelen, zodanig dat geen sprake was van een mogelijke breuk.

Zoals in het voorgaande (bij b) werd vermeld m.b.t. het rapport ‘*Samen Verder*’, november 1982 bleek dat het FB zelf niet bij machte was om de gewenste eenheid te bewerkstelligen; er had zich al zoveel voorgedaan; het noodzakelijk vertrouwen ontbrak. Als gevolg van de vermeende zeggenschap van het FB over de Raad van Advies en de verhouding van de partijleider tot dat Adviesorgaan had de Raad van Advies zich min of meer gedrongen gevoeld om standvastig te positioneren; het was daarmee weliswaar het enige orgaan in de RPF die vanuit deskundigheid de politieke items van achtergrond en advies kon voorzien. Dat kwam nadien ook uit het Rapport van de Commissie van Vijf naar voren, waarbij werd gesproken over ‘de Raad van Advies’ als een soort tegenmacht⁵⁴. In haar advies stelde de Commissie dat de schorsing van de Raad van Advies dan ook diende te worden opgeheven.

Op 23 april 1983 vond een gesprek plaats tussen de Commissie van Onderzoek met het Federatiebestuur, de Raad van Advies en de Fractie.⁵⁵ Het Federatiebestuur was eigenlijk van oordeel dat de Raad van Advies er weliswaar was maar als zodanig niet meer door haar ‘erkend’ als waardevol instrument ten volle geschikt ten dienste van de partij. De leden van de Raad van Advies bleven evenwel, ondanks deze opstelling bereid door te gaan met hun gerichte adviezen op de verschillende onderdelen.

Het dient te worden vermeld dat afzonderlijke leden van de Raad van Advies, alsook de Raad als geheel, zoals uit de documenten blijkt, in hun correspondentie vanaf de jaren 1982 blijken gaven van hun zorgen bij het vertolken van standpunten in en door de RPF. Veelvuldig heeft deze Raad van Advies zich met haar informatieve brieven tot de Kiesverenigingen gewend en aldus getracht de partij, die ook haar lief was, in recht politieke koers te houden.

⁵¹ Zie hiervoor o.a. bij noot 27 alsook in inv.nrs. 50 en 51.

⁵² Zie inv.nr. 52b.

⁵³ Inv.nr. 51.

⁵⁴ Rapport van de Commissie van Vijf, pag. 13 resp. 14; inv.nr. 51.

⁵⁵ Inv.nr. 51 alsook daarin de persoonlijke brief van C.Rechtuyt, penningmeester van de Raad van Advies, aan de Commissie van Vijf

Oorzaken en gevolg

Terugkijkend op de ontwikkelingen vanaf haar ontstaan kunnen deze alleen in de startfase van de RPF-organisatie en haar aantreden in de Tweede Kamer als vreugdevol worden getypeerd. Met name vanaf de jaren 1981 helaas minder.

Zoals in menige brief, Nota en Rapport wordt aangegeven werd in de voorbereidende fase van de verkiezingen van 1981 de kiem gelegd van de latere problemen.

Was er bij de start van deze politieke partij het beginsel van gezamenlijkheid en openheid was, het verwordde allengs tot een eigen richting c.q. eigenmachtig optreden waarbij collega-bestuurders onkundig bleven van afspraken. Dat er hoofdzaken zijn die beperkte tijd binnen (bestuurs)kamer verblijven mag dan zo wezen, maar dienen daarna onderhevig te zijn aan besluitvorming van het orgaan dat daartoe bevoegd is; dat afspraken die de partij naar buiten toe binden, ook wat presentatie betreft, niet bekend zijn bij het hoogste orgaan in de partij i.c. de Federatieraad, is onjuist en vormden hoe dan ook hét struikelblok voor een goed kunnen functioneren vanuit de verschillende geledingen van de partij.

In dit verband dient nog een zijdelingse signalering te worden aangegeven in verband met de veelvuldig, door de lijsttrekker M. Leerling, gehanteerde slogan ‘de RPF méér dan een politieke partij’. Die kwam, hoe vreemd dat mogelijk mag klinken, niet uit de lucht vallen. Het is een variant op de gehanteerde slogan van de in 1980 opgerichte Evangelische Omroep ‘de EO méér dan een omroep’. In dat verband was het enigermate kenmerkend dat er binnen de RPF-organisatie vertegenwoordigers c.q. bestuursleden waren die óf afkomstig waren uit deze omroep, dan wel de EO als werkgever hadden. Niet vaak heeft dat tot frustratie geleid of het fronsen van de wenkbrauwen⁵⁶.

Over een ‘bijzonder’ vervolg van de vergadering van 20 april 1985 dient er nog de specifieke vermelding te zijn vanwege het uitvoering gegeven aan de gedachte van de motie Huizen, bekend van de vergadering van 17 november 1984 –zie pagina 13 bovenaan – nl. om A.H.D. Wagenaar te royeren.

De Kiesvereniging Zoetermeer werd door het Federatiebestuur op 29 april 1985 schriftelijk verzocht “hem als lid van die Kiesvereniging te royeren en daarover binnen een week te berichten; in die periode worden geen verdere stappen ondernomen ten aanzien van de positie van uw Kiesvereniging”.

Het antwoord van 7 mei 1985 aan het Federatiebestuur zal niemand hoeven te verbazen nl. “dat gebleken is op de recente Federatieraadsvergadering dat 30-35% van de vertegenwoordigende Kiesverenigingen het vertrouwen in drs. A.H.D. Wagenaar heeft uitgesproken. Deze Kiesverenigingen, ook die van Zoetermeer, zien in hem ook nu nog een rechtmatig vertegenwoordiger van de RPF in de Tweede Kamer. Royement wordt niet overwogen”.

---

⁵⁶ Gelet op de openbare bronnen die hierover bestaan, kunnen de namen worden vermeld van: M. Leerling, A. de Boer, A. Knevel. Bekend was dat Leerling had aangedrongen dat A. Knevel naast hem om de kieslijst zou komen te staan 2^e man. Ook valt een mislukte invloed te vermelden van enkele leden van de Kiesvereniging ‘t Gooi, gekend als EO-medewerkers, trachten met een coupe ‘hun’ vertegenwoordigers op verkiesbare plaatsen op de groslijst te plaatsen.

NB. Dat M. Leerling meerdere deskundigen in de Raad van Advies en dat Adviesorgaan niet serieus nam, valt te signaleren uit het feit dat hij advies vroeg aan J.J. Rippen, toenmalig directeur van de pianofabriek in Ede over zaken m.b.t. een ontwerp-wetsontwerp. Rippen was in die jaren tevens voorzitter van het EO-bestuur.

Voorts spreekt het bestuur van deze Kiesvereniging (onder verwijzing naar het rapport Koers en Presentatie⁵⁷) zijn bevreemding uit dat “wanneer één lid van een kiesvereniging naar uw mening niet op de juiste wijze functioneert, dit blijkbaar consequenties heeft voor de totale kiesvereniging, hetgeen blijkt uit de laatste alinea van uw brief”.⁵⁸

Uit de brief van 29 april 1985 wordt de hard opererende houding van het Federatiebestuur duidelijk herkend; die manifesteerde zich ook voordien op diverse momenten zoals valt te lezen in o.a. de Nota ‘*Samen Verder*’ en de finale motie Leiden, Veendam én FB op de vergadering van de Federatieraad van 20 april 1985.

Slot

In deze beschrijving over de verwickelingen binnen de RPF in de jaren 1981-1985 kunnen, hoe dan ook, de gevolgen van het afzonderlijk overleg op Terschelling van de toenmalige lijsttrekker met enkele bestuursleden als eerste en beginfase daarvan worden gesitueerd.

Nadien hebben de aldaar gemaakte geheime afspraken zich op verschillende manieren uitgekristalliseerd.

Concentratie in en door één persoon i.c. M.Leerling maakten de manier van zijn ‘handelen met verlot’ binnen de politieke partij mogelijk en zette zich vast in diens optreden en overlegsituaties met een aantal, opeenvolgende, personen die bestuursverantwoordelijkheid droegen; een en ander heeft aanvullend geleid tot sturing naar en in definitieve besluitvorming. De in deze bijlage A beschreven tijdsmomenten zijn daarmee sterk verbonden.

Ook was sprake van gespannenheid op verschillende plaatsen en in de Kiesverenigingen. Veel zorgde voor actie – reactie bij de direct betrokkenen met name Federatiebestuur en Fractie; dat betrof met name de fractievoorzitter M.Leerling, Maar ook A.H.D.Wagenaar op wiens optreden of handelwijze bemerkingen kunnen worden gemaakt.

In deze beschrijving van verwickelingen binnen de politieke partij, zoals ook naar voren komt in afzonderlijke documenten, inv.nrs. 44-79, dient te worden uitgegaan van zijn noodzakelijk geachte verdediging als gekozen en daartoe functionerend politicus die vanuit de basisbeginselen van de RPF dat wilde vertolken in de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Dát geldt, zie het vermelde van de brief van de Kiesvereniging Zoetermeer, als essentie in deze. Terugkijkend kan worden gesproken over een welhaast noodlottige combinatie van botsende karakters én politieke visies.*⁵⁹ Ontwikkelingen zijn te vergelijken met de Griekse naamval, de ‘aoristus’; dat in uitleg bedoeld te zeggen dat een steentje in een vijver zorgt voor uitdijende rimpels die uiteindelijk de kant raken.

In de hiervoor beschreven periode is het een politieke ‘aoristus’ waarbij het een steen was die in een vijver kwam en de rimpels golven werden die tegen de kant opklotsten. En dat tegen de achtergrond dat deze partij niet nog die politieke volwassenheid had weten te bereiken.

De indertijd aan de Werkgroep van het Reformatorisch Beraad aangereikte documenten zijn aan deze inventaris toegevoegd teneinde de achtergrond weer te geven van situaties die (lang) vóór april 1985 plaatsvonden en leidden tot een breuk op 20 april 1985.

Uit deze documenten kan de sterke betrokkenheid van relatief veel leden van de toenmalige RPF en hun politieke interesse blijken; zij waren vanaf april 1985 betrokken bij het Reformatorisch Beraad.

⁵⁷ Discussienota ‘Koers en Presentatie’ die het FB op 20 december 1983 aan de KV’s stuurde; inv.nr. 49b en was vervolg op de FR-vergadering van 25 juni 1983 om tot een uitspraak te komen over “koers en presentatie van reformatorische politiek in RPF-verband, zulks binnen de statuten en het basisprogram aangegeven grenzen”

⁵⁸ Inv.nr. 65.

⁵⁹ Aanvullende informatie van drs.A.H.D.Wagenaar; inv.nr.46.

De noodzaak tot bewaren van die documenten, alsook de neerslag van activiteiten van het Reformatorisch Beraad zelf, is niet om daarmee ‘het gelijk aan te tonen’ maar meer inzicht te kunnen geven in situaties en ontwikkelingen in de turbulent politieke jaren 1980-1985.

Er is niet de pretentie dat alle stukken over en rond de verwickelingen in de RPF in het onderdeel documentatie aanwezig zijn; aanwezige documenten geven echter een goed beeld.

Ter afsluiting zij vermeld dat, na jaren, bij deze archiefinventarisatie weer geconfronteerd te zijn met de verwickelingen in de jaren 1981-1985, het maken van deze beschrijving geen vreugde gaf.

Reden waarom om het wenselijk is, ter afsluiting, twee aanvullingen op te nemen.

© Nieuwerkerk a.d. IJssel, AD juli 2021

G.J.Bink

Ter aanvulling:

Prof.dr.J.J.Oostenbrink gaf in januari 1989 zijn reactie aan de secretaris van de Werkgroep weten en vermeldde *“de christelijke politiek heeft in Nederland de laatste jaren al enorme schade opgelopen. Veelal zelfs in die zin, dat vele christenen zich, zeker van de kleinere christelijke partijen, en in het bijzonder de RPF hebben afgewend. Niet onbegrijpelijk. Misschien is het zelfs zo, dat de RPF het loon voor alle beschamende ruzies, voor allerlei andere gedragingen en beweringen, reeds heeft ontvangen in het feit, dat de afvaardiging in de Kamer door menigeen weinig au serieus wordt genomen (ik druk me eufemistisch uit) en tot één man beperkt is gebleven.*

*Misschien komt er na verloop van enkele jaren aan de top een geheel andere situatie. Het zou jammer zijn, dat dan vele jongeren er niet meer aan zouden beginnen, omdat er toch altijd alleen maar geruzied wordt en de indruk wordt gewekt dat primair eigen roem en naam wordt nagestreefd”*⁶⁰

Na de verkiezingen van 1985 zat er namens de RPF in de Tweede Kamer één vertegenwoordiger nl. M.Leerling. Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in 1994 kwam het aantal op drie en was L.C.van Dijke de lijsttrekker die tezamen met D.Stellingwerf en A.Rouvoet de RPF-fractie vormden.

Als gevolg van de fusie met het GPV in 1999 sinds 13 maart 2001 opereren deze partijen onder de naam *Christen Unie* (CU). L.C. van Dijke was de voorzitter van de fractie die toen uit vier vertegenwoordigers bestond; in de Eerste Kamer der Staten Generaal waren de beide voormalige politieke partijen ook vertegenwoordigd. Vanaf 2001 wordt het christelijke en reformatorische politieke erfgoed in het Parlement door de Christen Unie gepresenteerd.

Afzonderlijke, aanvullende, vermelding (juni 2021)

De beide Kamerleden M.Leerling en A.H.D. Wagenaar hebben met elkaar vanaf medio de jaren '90 een contact opgebouwd. Daarover hebben zij ook gezamenlijk in de pers melding gemaakt. Dat contact is gebleven en werd, nadat Leerling was verhuisd naar Bergambacht, verstevigd waarbij Wagenaar hem frequent, tot diens overlijden in mei 2021, een bezoek bracht en Leerling voorlas uit één van diens geliefde boeken.

---

⁶⁰ Inv.nr. 35; prof.mr..J.J.Oostenbrink was betrokken bij de Stichting Fractie Assistentie en daarvan voorzitter

Inventaris van het Archief van het Reformatorisch Beraad

Archief van het Reformatorisch Beraad, (1977) 1985-1997 (2009)

A Stukken van algemene aard

1 Vergaderstukken

- 1 Agenda's en verslagen van ledenvergaderingen, 11 mei 1985-13 april 1997. 1 omslag
NB1. Zie voor redes en notities op vergaderingen 11 mei en 22 juni 1985:
inv.nrs.6-8; voor (ontwerp)teksten van themabijeenkomsten inv.nr. 26
2. Incompleet
- 1 Agenda's en verslagen van bestuursvergaderingen, met bijlagen,
4 juni 1985-19 september 1986, 4 juni -19 oktober 1991. 1 omslag
NB. Na 1986 incompleet
- ##### 2. Periodiek Reform
- 3 Reform, politiek contactorgaan van het Reformatorisch Beraad, 1985,
1987-1990, 1992. 1 omslag
NB. Gedrukt
- 4 Kopij-stukken voor Reform, 1985-1991. 1 omslag
NB. Incompleet

B Stukken betreffende bijzondere onderwerpen

1. Oprichting en organisatie van het Reformatorisch Beraad

NB. Zie voor de onderlinge contacten voorafgaand aan de oprichting van het Reformatorisch Beraad: het Leden Beraad RPF inv.nr. 55 en het Comité Eenheid & Verzoening inv.nr. 56.

1.1 Oprichting

- 5 Presentielijst van aanwezigen bij het overleg op 20 april 1985 in Nulde,
na afloop van de Federatievergadering, 1985; kopie. 1 stuk
- 6-8 Notities en redes aan de orde op de ledenvergaderingen 11 mei en 22 juni 1985,
1985. 5 stukken
NB. Zie agenda's en verslagen van die ledenvergaderingen inv.nr.1
- Ledenvergadering 11 mei 1985*
6. Rede van de voorzitter drs.P.Sneep, van het Reformatorisch Beraad i.o.,
'Hoe nu verder' en referaat van drs.A.H.D. Wagenaar 'Reformatorische
politiek op de tweesprong' aan de orde, 11 mei 1985. 2 stukken
NB. Rede van de voorzitter is opgenomen als bijlage A in deze inventaris
7. Notities van drs. A.H.D.Wagenaar over 'de politieke toekomst van het
Reformatorisch Beraad', voorzien van een inleiding, met 12 stellingen,
mei en juni 1985. 2 stukken
NB. Deze dienden tevens op de bestuursvergadering 1 mei 1985, inv.nr. 2

Ledenvergadering 22 juni 1985

8. Notitie met de vijf opties voor keuzebepaling over de mogelijke toekomst van het Reformatorisch Beraad, aan de orde op de ledenvergadering 22 juni 1985, [juni 1985]. 1 stuk
NB. Voorzien van aantekening 'optie 4 is besloten'.

1.2 Opheffing

- Brief aan de leden over restitutie van het overschot van aanwezige gelden naar rato over de leden als gevolg van de opheffing van de vereniging per juli 1996, april 1996. Zie inv.nr. 22
NB. Het Reformatorisch Beraad hield haar laatste bijeenkomst op 19 april 1997 en was daarmee opgeheven; een afzonderlijk besluit is niet aangetroffen.

2 Statuten en doelstelling

NB. Zie voor de Doelstelling ook de bestuursvergadering van 1 mei 1985 inv.nr.2

3 Strategienota

- 9 Strategienota voor de Beraadsgroep, aangereikt door de fractie Wagenaar van de Tweede Kamer dienende, als onderdeel van de stukken voor de bestuursvergadering van 1 mei 1985, mei 1985. 1 stuk
NB. Zie voor de vergaderstukken van de bestuursvergadering 1 mei 1985: inv.nr. 2

- 10 Ontwerp-statuten, aangereikt door L.Alewynse, 21 april 1989. 3 stukken

4 Organisatie-opzet

- 11 Lijst van aandachtspunten voor het opzetten van de organisatie van het Reformatorisch Beraad, met ontwerp van een organisatiestructuur, mei 1985. 2 stukken

5 Bestuur

- 12 Lijst van bestuursleden van het Reformatorisch Beraad en brief aan de leden van het nieuw gekozen bestuur op 21 november 1986, mei 1985, december 1986. 2 stukken
NB. Zie ook inv.nr. 24

- 13 Persbericht over het nieuw gekozen bestuur van het Reformatorisch Beraad, november 1986. 1 stuk

6 Ledenlijsten; correspondentie met leden

- 14 Lijsten van geïnteresseerden in het Reformatorisch Beraad, van abonnees op het periodiek Reform, van leden die zich willen inzetten voor het Reformatorisch Beraad alsmede van giften, 1985, 1987, 1996. 1 omslag

- 15 Ledenlijsten, met meldingen van verhuizing, beëindiging lidmaatschap ed, 1985–1987, 1991. 1 omslag
NB. Zie ook inv.nr. 17

- 16 Brieven aan leden met mededelingen ten vervolg op de vergadering van 23 september 1985 alsook naar aanleiding van de oprichting van AR'85, met ontwerpen en afschriften, september 1985. 1 omslag

- 17 Brieven van leden over de koers van het Reformatorisch Beraad en naar aanleiding van de oprichting van AR '85, september 1985–april 1986. 1 omslag
- 18 Brief aan leden en sympathisanten over het nieuwe gekozen bestuur en het uitwerken van voorstellen voor een goed en effectief functioneren van het Reformatorisch Beraad waarbij de verhouding tot AR '85 zal worden betrokken, met ontwerp, 23 december 1986; afschrift. 2 stukken
- 19 Circulaire van de penningmeester over contributiebetaling of abonnement op Reforum, [1990]. 1 stuk

7 Financiën

7.1 Begrotingen, rekeningen

- 20 Kasboeken, 1985/1986 en 1990/1998, 1985-1998. 1 omslag
NB. Opeenvolgende penningmeesters: A.Verschuure, J.H.Bakker en K.D.Dral
- 21 Facturen van Perscentrum Nieuwspoort Den Haag voor de persconferentie op 12 april 1985 en van de Hervormde Gemeente Johanneskerk te Amersfoort voor gebruik lokaliteit op 22 juni en 21 september 1985, 1985. 3 stukken
- 22 Brief aan de leden over restitutie van het overschot van aanwezige gelden naar rato over de leden als gevolg van de opheffing van de vereniging per 1 juli 1996, april 1996. 1 stuk
NB1. Met aantekening van de penningmeester;
2. De laatste bijeenkomst was op 19 april 1997.

7.2 Girorekening

- 23 Stukken betreffende het opzeggen van de girorekening, namens de penningmeester, en het ten goede laten komen van het resterend spaarbedrag aan de Vereniging SOS Soemba, augustus 2008 – mei 2009. 1 omslag

7.3 Penningmeesterschap

- 24 Stukken betreffende het uitoefenen van het penningmeesterschap door H.J.Bakker te Nieuwegein, over het onrechtmatig onder zich houden van penningen en boekhouding en van het niet overdragen van deze financiële bescheiden nadat hij was ontheven als penningmeester, 29 uni 1988 - 31 januari 1989. 1 omslag

8 Publiciteit

- 25 Notitie van T.v.d. Boomgaard, bestuurslid, ten behoeve van publiciteit, mei 1985. 1 stuk
NB1. Aan de orde op bestuursvergadering 1 mei 1985, zie inv.nr 2
2. Zie ook inv.nr. 29

2. Activiteiten van het Reformatorisch Beraad

NB. Zie voor de doelstellingen: bestuursvergadering 1 mei 1985, inv.nr. 2

2.1 Thema- en Studiebijeenkomsten

- 26 Notities van lezingen en referaten gehouden op ledenvergaderingen en studiebijeenkomsten van het Reformatorisch Beraad, 1985- 1991, 1997. 1 omslag
NB. Deze zijn in verkorte vorm opgenomen in Reformum
- Referaat van A.H.D.Wagenaar ‘overheidsbeleid in het perspectief van sociale gerechtigheid’, 1984, zie inv.nr.1.
  - a. Referaat van dr. L. van Klinken ‘over sociale gerechtigheid in het sociaaleconomisch-financieel beleid’, juni 1985.
NB. In duplo
  - b. Aantekening van G.Koning, ‘Christelijke politiek in verleden, heden en toekomst’, [11 juni 1986]. 1 stuk
  - c. Aantekening van L.Pot, ‘Milieuproblematiek’, [26 november 1986].
  - d. Notitie van L.Alewynse en A.Domburg ‘wat is er aan de hand’, 10 juni 1989.
  - e. Samenvattende notitie van het referaat van dr.G.Meijer over het sociale stelsel 1891-1991. 30 november 1991.
  - f. Aantekening van dr. G.Meijer ‘Christen-Democratie waarheen?’ april 1997.
- 27 **2.2 Uitgave Reformum; redactie**
Folder ‘constructieve politiek op basis van reformatorische beginselen, [1985]. 1 stuk
NB. Oranje met formaat A5; in triplo
- 28 Brief aan de Koninklijke Bibliotheek dat voor de eerste uitgave van het periodiek de werktitel “Kontaktblad Reformatorisch Politiek Beraad” werd gebruikt, met bijlage, augustus 1985; afschrift. 2 stukken
- 29 Correspondentie met J.H.A.van Dam in verband met diens werkzaamheden als redactielid, augustus – september 1985. 1 stuk
- 30 **2.3 Oprichting politieke groepering PACT-85**
Concept-statuten voor een op te richten politieke partij, juni 1985. 1 stuk
NB. Dienend op de ledenvergadering van 11 juni 1985 inv.nr.1
- 31 Verklaring van het bestuur van het Reformatorisch Beraad over deelname van de politieke groepering PACT’85 aan de verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal en dat voor registratie van deelname aan deze verkiezingen C.W.Krol en J.Blommers-van Kluyve, bestuursleden, zijn gemachtigd, met brief van de Kiesraad dat deze politieke groepering in het kiesregister is opgenomen, 24 augustus 1985- november 1985. 3 stukken
NB1. Afkorting PACT’85 staat voor ‘Politiek naar AR- en CH Trant 1985’
2, Als gevolg van de oprichting AR’85 werd PACT-85 op verzoek van RB in november 1985 uitgeschreven bij Kiesraad; documenten daarvan ontbreken.

2.4 Commissies en Werkgroepen

2.4.1. Programcommissie

- 32 Stukken betreffende de vorming en samenstelling van een Programcommissie en bijdragen van twee commissieleden voor onderdelen van het politiek program, juli – september 1985. 1 omslag
NB. Zie ook inv.nr. 41

2.4.2. Congrescommissie

- 33 Brief aan de heer J.W.du Mortier, als samenroeper van de Congrescommissie, over samenstelling en beschikbaarstelling van geld voor de organisatie van een congres in het najaar 1985, juli en augustus 1985; afschrift. 2 stukken
NB. Andere leden waren A.Verschuure en mevr.A.M.Pot

2.4.3 Werkgroep ‘problematiek in de jaren ’80 binnen de RPF’

- 34-36 Stukken betreffende het verzamelen van documenten door de werkgroep, 1989-1990. 1 omslag en 5 stukken
NB. Van een rapportage o.i.d. als resultaat van haar onderzoek is het niet gekomen.

34. Brief aan een aantal leden met de vraag of zij documenten kunnen aanreiken voor het in kaart brengen van de ‘problematiek in de jaren ’80 binnen de RPF’, met bijlage, 20 januari 1989; afschrift. 3 stukken
NB. Incompleet

35. Brieven met reactie van leden naar aanleiding van het verzoek, 1989. 1 omslag

36. Lijst van door A.Koldewijn aangereikte documenten en de door L.Pot, secretaris en tevens lid van de Werkgroep, opgestelde lijst [1990]. 2 stukken
NB1. Deze documenten zijn bij de inventarisatie gerubriceerd in afzonderlijke omslagen met (vergader)stukken van de FR, correspondentie van/met FR, Raad van Advies, Tweede Kamer fractie, Leden Beraad RPF, 5 RPV ‘en andere RPV’ en resp. Comité van Eenheid en Verzoening;
2. Zie daartoe inv.nrs. 44-76.

2.5 Contacten met andere organisaties en personen

2.5.1 Fractie Wagenaar in de Tweede Kamer

- 37 Uitnodiging van C.W.Krol, voorzitter RB, en Tweede Kamerlid A.H.D.Wagenaar aan het voorlopig bestuur van het RB resp. de Tweede Kamerfractie Wagenaar voor een gemeenschappelijke spoedvergadering op 2 september 1985 in Den Haag, verslag van de bestuursvergadering alsook met de vergadering van de voltallige fractie, met bijlage, september 1985. 1 omslag

2.5.2 Politieke partij AR’85

- NB. Zie ook inv.nrs. 16-18 en 80-85
- 38 Brief van A.H.D.Wagenaar, Binnenhof 1a, ’s Gravenhage aan de RPV’ en over het initiatief van zijn fractie over de oprichting van een politieke partij, met Program van Beginselen en structuur van de partijorganisatie, met ontwerp, 10 september 1985. 3 stukken
- 39 Schets van een politiek perspectief voor de Anti Revolutionaire / Christelijk Historische denkrichting in onze tijd ‘Het Volk Ten Baat’, september 1985. 1 stuk
NB. Met potloodaantekeningen voorzitter RB

- 40 Brief aan A.H.D.Wagenaar naar aanleiding van de oprichting van de politieke partij Anti-Revolutionairen '85 en vanwege noodzakelijke duidelijkheid over de verhouding tussen Reformatorisch Beraad en fractie Wagenaar, 18 september 1985; afschrift. 2 stukken
- 41 Verslag van de onderzoekscommissie van het Reformatorisch Beraad, H.J.Bakker, penningmeester, G.Meijer, 2^e voorzitter en L.Pot, secretaris, naar aanleiding van de gesprekken met A.H.D.Wagenaar, AR-85, en K.Zwaan, mede-oprichter van het RB waarin met name het verschil over het zich kunnen profileren als nieuwe politieke partij (reformatorisch dan wel algemeen christelijk), waarbij naar voren kwam dat de aangenomen motie Van Klinken op de ledenvergadering 22 juni 1985 het moeite gaf voor A.H.D.Wagenaar, 12 oktober 1985. 1 stuk
NB. Zie ook inv.nr. 46
- 42 Brief van A.H.D.Wagenaar over de ondervonden steun o.a. in 1985 en melding over de partijpolitieke invulling van AR'85 en de aanvulling van het Program van Beginselen van AR'85, 13 januari 1986. 3 stukken
- , Brief aan leden en sympathisanten over het nieuwe gekozen bestuur en het uitwerken van voorstellen voor een goed en effectief functioneren van het Reformatorisch Beraad waarbij de verhouding tot AR'85 zal worden betrokken, 23 december 1986; zie inv.nr. 18.

2.5.3 Bestuur van de RPF

- 43 Brief van het bestuur van de RPF naar aanleiding van het gesprek op 27 januari 1990 over het huidige functioneren van reformatorische politiek bedrijven door RPF en RB waarbij tevens melding werd gemaakt van de actuele situatie in bestuurssamenstelling van de RPF en dat doorstroming en opvolging nauwelijks kennis van het verleden oplevert laat staan mogelijke correcties daarop toelaat, met afzonderlijke aantekening [van H.D.Dral] van dat gesprek met afgevaardigde RPF-bestuursleden, [februari 1990]. 2 stukken
NB. Het gesprek vond plaats tussen Van Dijk en Bouwmeester, namens het RPF-bestuur en het bestuur van het RB: dr.G.Meijer, ing. H 't Hoofd, L.Pot, A.Domburg en H.D. Dral

44-79 Documentatie, de RPF betreffende, uit periode 1976-1985, 1989, 1993.

NB1. Voor de herkenbaarheid en relatie tot de inleiding is voorzover dienstig daartoe een onderverdeling gemaakt.

2. De verzameling documenten –zie pag.7 - pretendeert niet volledig te zijn.

44. RPF

a. Statuten en huishoudelijk reglement	1981
b. Grondslagcommissie	1984
c. Basis- resp. verkiezingsprogramma	1976-1980
d. Nieuw Nederland, periodiek van de RPF (incompleteet)	1980-1988
e. Congresrapporten	1982-1984
f. Studie, kader- en jongerenvormingswerk	1979
g. folders en flyers	1982-1983

45. M.Leerling (zie ook bij inv.nrs.50 en 51) 1981-1984, 2021

46. Drs.A.H.D.Wagenaar (zie ook bij inv.nrs.50, 51 en 64) 1982-1984, 2021

47. Fractie RPF Tweede Kamer der Staten Generaal

a. Brieven van de Fractie	1983-1984
b. Fractiemedewerkers	1984
c. Teksten speeches e.d. van de RPF Fractie in de Tweede Kamer	1983

48. Leden van het Federatiebestuur (dagelijks bestuur RPF)

1. Brieven van FB aan oa KV's ed: zie bij betreffend onderwerp
2. Zie voor brieven van P.W.Huizenga bij inv.nr. 50.

a. Drs.W.Meijer (zie ook bij inv.nr.78a)	1981, 1984
b. Dr. L. Van Klinken (zie ook bij inv.nr.50)	1981-1982
c. Drs. R.T.Huizinga en mevr.G.J.Vellinga-Veurink (zie ook bij inv.nr.50)	1982-1983

49. Federatieraad (FR), de vergadering van de gezamenlijke Kiesverenigingen agenda's, notulen, ingekomen stukken, moties ed, november 1977 - juni 1985

nb. Afzonderlijke documenten van personen, commissie ed. die naar Kiesverenigingen zijn gezonden, alsook de brieven van Kiesverenigingen, zie ook het afzonderlijk inv.nr.

- a. Vergaderingen 1977-1981
- b. Idem 1982-1983 (zie ook bij inv.nr.50)
- c. Idem 1984 (zie ook bij inv.nr.51)
- d. Idem 1985 (zie ook bij inv.nr.56)

50. Notitie Samen Verder en 'Samen Terug', met reacties (FR 27 nov.1982) 1982-1983

51. Rapport van de Commissie van Vijf, met reacties (FR 17 nov.1984) 1983-1984

52. Raad van Advies

a. Vergaderstukken	1979-1983
b. Correspondentie	1981-1985
c. Programcommissie, schets van uitgangspunten 81-85	1981-1982
d. Congresvoorbereiding 1982	1982
e. RSB-periodiek en publicaties in De Reeks	1982-1983

53. Wetenschappelijk Bureau 1982-1983

Initiatieven en correspondentie van Gecombineerde Kiesverenigingen resp. het Comité

54. De 5 KV's: Haarlemmermeer, 's Gravenhage, Tietjerk, 't Gooi en Hengelo 1981-1982

55. Leden Beraad RPF 1984-1984

56. Comité Eenheid & Verzoening 1985

Afzonderlijke stukken en correspondentie van Kiesverenigingen

57. Delft	1977
58. 't Gooi	1979-1984
59. Gouda	1984
60. 's Gravenhage	1981-1983
61. Haarlemmermeer	1979-1980
62. Huizen	1984
--. Mijdrecht zie bij Ledenberaad RPF inv.nr. 55	
63. Reeuwijk-Driebruggen	1984
64. IJsselstreek	1982-1984
65. Zoetermeer	1985
66. Zwolle zie ook ledenberaad RPF inv.nr. 55	1984

Individuele RPF'ers

67. C.G.Meeder	1993
68. A.Koldewijn	1981-1985
69. Chr.A.Mensinga	1984
70. L.Pot	1983-1985
71. G.J.Bink	1989
72. J.P.M.Rietkerk	[1985]
73. A.Verschuure	1984

Andere RPF-organisaties; Provinciale Kontakt Raden

74. PKR Friesland	[1984]
75. PKR Overijssel	1979
76. PKR Zuid-Holland	1979-1985

Vereniging van gemeentelijke vertegenwoordigers

77. Lijst van gemeentelijke vertegenwoordigers	1983
--	------

Krantenartikelen

78. Krantenartikelen	
a. GPV, SGP, RPF	1984-1985, 1988
b. RPF	1981-1985
c. Reformatorisch Beraad	1985
79. Radio-uitzending –aantekening-	1984-1985

Gedeponeerde stukken van C.W.Krol en L.Pot, voorzitter resp. secretaris van het RB.

80	Stukken betreffende informatie over de opgerichte politieke partij AntiRevolutionaren '85 (AR'85) en vergaderingen, 1985-1986. NB. Zie ook inv.nrs.16-18 en 38-42	1 omslag
81	Stukken betreffende de registratie van de politieke partij bij de Kiesraad. 1985.	1 omslag
82	‘Anti-Revolutionair’, periodiek van AR'85, nrs. 1 en 2. NB. Gedrukt	2 stukken
83	Brief van het J.Lagerweij, lid van Provinciale Staten van Utrecht, over Veiligheid van burgers in relatie tot voorzieningen van politie en brandweer, [1986].	1 stuk
84	Brief van de Werkgroep schuldsanering AR'85 aan (oud)leden, januari 1989.	1 stuk
85	Krantenartikelen, 1985.	1 omslag